

Конах В. К.,кандидат політичних наук,
докторантка Національного інституту стратегічних досліджень
(Київ, Україна), E-mail: konakh_v@ukr.net**СУСПІЛЬНЕ ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ
З МАНІПУЛЯТИВНИМИ ТА ДЕСТРУКТИВНИМИ ІНФОРМАЦІЙНО-
ПСИХОЛОГІЧНИМИ ВПЛИВАМИ В УКРАЇНІ**

***Анотація.** Проаналізовано досвід функціонування суспільних телерадіомовників у країнах Західної та Центрально-Східної Європи. Визначено, що в сучасному медіа-просторі України незалежний суспільний телерадіомовник може стати найбільш гідним довіри мас-медіа. З огляду на наявні виклики та загрози в національному медіа-просторі України, запропоновано реформувати наявні державні телерадіоканали не лише у спосіб пришвидшення створення якісного загальнонаціонального телеканалу суспільного мовлення, а й за рахунок створення адаптованих регіональних каналів на базі обласних державних телерадіокомпаній.*

***Ключові слова:** мас-медіа, суспільне телерадіомовлення, медіа-простір, маніпулятивні інформаційно-психологічні впливи, деструктивні інформаційно-психологічні впливи*

На сучасному етапі інтенсивних інформаційних обмінів в медіа-просторі багатьох держав виникають загрози та виклики, які пов'язані з тим, що деякі із суб'єктів інформаційних відносин як на національному, так і глобальному рівнях, перетворивши інформацію на зброю, використовують свободу слову для того щоб спотворити її засадничі принципи. При цьому демократичні держави, так само як і Україна, знаходяться в пошуках нових форм та методів боротьби з ними. У деяких випадках держави вдаються в свої діяльності до обмежувальних та заборонних заходів. Водночас, з огляду на те, що штучна інформаційна ізоляція громадян у спосіб механічного огороження медіа-простору від деструктивного та маніпулятивного інформаційного продукту дає зазвичай короткостроковий позитивний ефект, демократичні держави наразі концентруються на реалізації проактивних заходів протекціоністського характеру до національних виробників та постачальників контенту. Зокрема, на сучасному етапі важливим інструментом боротьби з поширенням як зовнішніх деструктивних інформаційно-психологічних впливів, так і внутрішніх маніпулятивних впливів світовим співтовариством розглядається забезпечення функціонування в державах плюралістичних незалежних мас-медіа. При цьому важливе місце відводиться підтримці, а за необхідності створенню, суспільних (громадських¹) телерадіомовників, місія яких, за визначенням Віденської декларації Європейського симпозиуму Міжнародного інституту преси з проблем мас-медіа (1993 р.), полягає в інформуванні населення про події минулого, теперішнього та майбутнього, які його безпосередньо цікавлять, обговоренні та вираженні основних людських цінностей тощо [1, с. 17].

Слід зауважити, що з огляду на важливу місію суспільних телерадіомовників їх створення, функціонування, цілі, методи та задачі є предметом аналізу як українських так і іноземних дослідників – Е. Лукаса, П. Помаранцева, А. Шевченко, С. Гнатюка, О. Разуваєвої, Д. Поладової та інших. Зокрема як зауважують науковці, на сучасному етапі [2, с. 69]: «є тільки один спосіб мати реально незалежний мас-медіа, один спосіб змусити його служити не приватним політичним інтересам, а всьому суспільству – це створити ЗМІ, власником якого повинне стати все суспільство, яке визначить його концепцію, забезпечить матеріальну

¹ З огляду на те, що а українській практиці найуживанішим є термін «суспільне мовлення», який вже закріплений в чинному законодавстві, тут і далі буде використовуватися саме він.

незалежність і дозволить журналістам працювати поза чийсь політичними й ідеологічними настановами. <...> Громадське мовлення – технічно та економічно автономне мовлення, яке служить суспільним інтересам, обслуговує все населення країни (регіону) на універсальній некомерційній основі». Як відмічають Е. Лукас та П. Помаранцев [3]: «На фрагментованому медійному ландшафті потужний, незалежний громадський мовник може стати найбільш гідним довіри ЗМІ, і не лише встановлювати журналістські стандарти, але й брати участь у соціальних та громадських питаннях». При цьому, за визначенням директора Інституту медіаправа Т. Шевченко [1, с. 257]: «Основою суспільного мовлення є те, що воно має здійснюватися в інтересах усього суспільства, а не в інтересах окремих його груп чи в інтересах держави <...> Суспільне мовлення незалежне і від інститутів держави, і від бізнесу. Саме держава зобов'язується дбати про таку незалежність. Це здійснюється і у спосіб законодавчого закріплення принципів незалежності, і через особливості механізму управління та фінансування організацій суспільного мовлення. Як результат, суспільне мовлення для більшості країн Європи є важливим інститутом, який сприяє не лише забезпеченню інтересів суспільства, а й демократичному розвитку держави загалом». На думку віце-президент Європейської мовної спілки, К. Каппона [4]: «Головне завдання суспільного мовника – нести цінності глядачам, суспільству. Це означає передусім надавати інформацію: якісну, корисну. Причому і таку, якої, з різних причин, не дають комерційні мовники. Для них це може бути занадто дорого чи економічно необґрунтовано. Але для суспільного мовника ці проблеми не мають бути головними». В свою чергу, на думку старшого радника Європейської мовної спілки Б. Берганта [5]: «Суспільне мовлення робить населення країни однією родиною, члени якої будуть комунікувати за допомогою суспільного мовлення». Також, на думку експертів важливою частиною роботи суспільних мовників постає створення якісного новинного контенту. Зокрема, як зазначає заступник директора Міжнародного бюро мовлення американської урядової організації «Ради керівників з питань мовлення» Джефрі Трімбл [6]: «політична обстановка та наявні проблеми «вимагають якісних, достовірних новин, яким довірятимуть <...> Комерційні компанії будь-якої країни у світі, очевидно, мають обмеження на можливість дати слово всім, тому базова ідея на підтримку суспільного мовлення у тому, що воно належить людям». Поруч із зазначеним, експерти наполягають, що для того щоб суспільне мовлення дивилися всі мешканці країни, воно мусить говорити мовами людей, які його дивляться [7].

При цьому слід зауважити, що наявність суспільного телерадіомовлення на сучасному етапі постає і одним із ключових атрибутів демократичного розвитку держави. Досвід країн Західної та Центрально-Східної Європи засвідчує, що у сучасних соціально-політичних умовах р

озвинені суспільні телерадіомовники є невід'ємним елементом ліберальної демократії, а також передумовою і показником її успішного розвитку. При цьому, науковцями відмічається пряма залежність між впливовістю цих структур у суспільстві і ступенем зрілості демократичних інститутів та процедур [8, с. 78]. Адже в умовах демократичного суспільства, наявність та ефективне функціонування суспільних мовників сприяє соціально-регуляторній ефективності медіа-простору та стимулює інші мас-медіа забезпечувати плюралізм поглядів та інформаційні права громадян через надання об'єктивної та збалансованої інформації. Поруч із зазначеним слід зауважити, що наявність в національному медіа-просторі суспільних мовників є й необхідною передумовою для членства в Раді Європи, яка на цьому напрямку ухвалила низку документів².

² Зокрема, на цьому напрямі у 1991 р. Парламентська Асамблея РЄ ухвалила рекомендацію «Про парламентську відповідальність за процес демократичного реформування мовлення» (Recommendation 1147 (1991) on parliamentary responsibility

Таким чином слід відмітити, що на думку більшості дослідників саме на суспільне телерадіомовлення покладається відповідальна місія – бути загальнодоступним, незалежним та об'єктивним джерелом інформації; скеровувати свою діяльність на забезпечення суспільства інформаційними, культурними, розважальними програмами; висвітлювати суспільно значущі теми; сприяння росту соціальної, політичної і культурної освіченості громадян, згуртованості суспільства.

Водночас не зважаючи на низку досліджень щодо значення та місії суспільного телерадіомовлення, наразі актуальним залишається визначення його місця та задач в національному медіа-просторі України, зокрема з огляду на існуючі загрози пов'язані з гібридною війною, яка здійснюється РФ проти нашої держави. З огляду на зазначене, завданням цього дослідження постає визначення оптимальних шляхів реформування державних телерадіокомпаній України у впливову суспільну телеорганізацію, якій би довіряло українське суспільство.

При цьому слід відмітити, що з огляду на те, що різні західні суспільства формували медіа-системи за різних економічних та суспільно-політичних умов, у сучасних державах по різному представлене співвідношення теле- та радіомовників: комерційні – суспільні. Зокрема, у США мас-медіа завжди розвивалися у ринкових умовах, а суспільне телебачення та радіомовлення виникли як альтернатива комерційно-фінансованій та орієнтованій на ринок системі мовлення для компенсації «недоліків ринку». У країнах Західної Європи, навпаки, основою було саме суспільне мовлення, що перебувало у власності громад та користувалося юридичними гарантіями незалежності від уряду, а з метою формування приватного сектору аудіовізуальних мас-медіа здійснювалося сприяння виникненню конкуренції у цій сфері. Щодо країн Центрально-Східної Європи, то в них наразі суспільні мовники функціонують поруч із комерційними та муніципальними (місцевими) мас-медіа. В цілому ж на сьогодні суспільні мовники функціонують у всіх країнах західної демократії [9].

Беззаперечно цікавим у цьому сенсі є досвід Британської **BBC** (*British Broadcasting Corporation*) – однієї з найстаріших та найуспішніших суспільних телерадіоорганізацій у світі, діяльність якої побудовано на некомерційній основі. Бюджет тресту формується за рахунок абонентської плати із слухачів і телеглядачів, яка складає близько 72 % надходжень, окрім того BBC фінансується субсидіями від Парламенту, які надходять у держбюджет як плата за телевізійні ліцензії, 22 % складають комерційні доходи [9]. Кредо BBC зводиться до відомої тріади «інформувати, просвіщати, розважати». На думку С. Віттла, експерта Ради Європи [10]: «ключовими цінностями BBC є правдивість, незаангажованість і точність. Це три фундаментальні принципи, якими керується суспільне мовлення, адже воно працює для суспільства. Роль BBC, як і будь-якого іншого мовника,

for the democratic reform of broadcasting), у 2004 р. – рекомендацію «Про громадське мовлення» (Recommendation 1641 (2004) Public service broadcasting), у 2009 р. - рекомендацію «Фінансування суспільного мовлення» (Recommendation 1878 (2009) The funding of public service broadcasting). У свою чергу Комітет міністрів РЄ в 1996 р. ухвалив рекомендацію «Про гарантії незалежності громадського телерадіомовлення» (Recommendation No. R (96) 10 of the Committee of Ministers to member states on the guarantee of the independence of public service broadcasting), у 2006 р. – прийняв декларацію «Щодо гарантій незалежності суспільного мовлення у країнах-членах» (Declaration Decl-27.09.2006 of the Committee of Ministers on the guarantee of the independence of public service broadcasting in the member states), а у 2007 р. – ухвалив рекомендації «Щодо місії суспільних засобів масової інформації в інформаційному суспільстві» (Recommendation CM/Rec(2007)3 of the Committee of Ministers to member states on the remit of public service media in the information society).

– бути джерелом достовірної інформації». Достеменність та ефективність такого підходу підтверджується тим фактом, що загалом канали BBC дивиться 94 % жителів Великої Британії. У середині країни BBC веде мовлення на п'яти каналах 24 години на добу.

В Італії суспільна телерадіокомпанія **Rai** (*Radio Televisione Italiana*), поруч з комерційною мережею Mediaset (яку заснував колишній прем'єр-міністр цієї країни Сільвіо Берлусконі), також займає значну частину медіа-простору держави та має найвищі показники перегляду. Rai пропонує 13 телеканалів (3 загально-інформаційних та 10 тематичних каналів) та 7 радіоканалів (3 загально-інформаційних та 4 тематичних радіоканалів). Rai за формою власності є акціонерним товариством, більшістю акцій якого володіє Міністерство економіки і лише 2,5% Організація авторів та видавців Італії. Основою фінансування суспільного телебачення в Італії є абонентська плата. Управління Rai здійснює Наглядова рада, що складається з 9 осіб (2-ох призначає Міністерство Економіки, 7-их обирають представники правлячої партії та опозиції на пропорційній основі, представники правлячої партії також висувують кандидатуру голови Ради, якого затверджує Міністр економіки) [9]. Як зауважує колишній керівник італійського суспільного мовника Клаудіо Каппон, від комерційних мовників RAI відрізняється перш за все тим, що вона більше інвестує в італійське вітчизняне виробництво програм, фільмів, серіалів, у той час як комерційні мовники більш фокусуються на придбанні імпоротної продукції. Окрім зазначеного, RAI має представництва у всіх регіонах, 4 великі регіональні центри і регіональне виробництво, які створюють контент безпосередньо у регіонах, а також закордонне виробництво, чого не мають комерційні мовники. Також телевізійна мережа RAI фокусується на виробництві власного новинного контенту, як наслідок – новини 90 % глядачів дивляться саме на суспільному мовнику [11].

В Німеччині суспільні мовники на відміну від Великобританії та Італії не поєднані в єдину мережу, а функціонують у якості самоврядних «суспільно-правових радіотелевізійних організація». Багато з цих мовників створено за регіональною ознакою, відповідно до федеративного устрою країни (з урахуванням адміністративно-територіального поділу, основою якого є «землі» наділені широкими повноваженнями самоврядування), у зв'язку з чим в Німеччині сильно розвинене регіональне суспільне мовлення. Поруч із зазначеним, в Німеччині функціонує два публічних (суспільних) загальнонаціональних мовника: **ARD** (*Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland*, Консорціум законодавчо встановлених публічних мовних інституцій ФРН) та **ZDF** (*Zweites Deutsches Fernsehen*, Друге німецьке телебачення). Вони мають незалежний суспільно-політичний статус, не можуть належати ні державі, ні будь-якій політичній партії, ні комерційним установам, а відтак вільні від прямого втручання з боку держави, що зафіксовано у законах про мовлення і в Конституції ФРН [9]. Інформаційне наповнення суспільних мовників в Німеччині, так само, як і в Італії, порівняно з комерційними мовниками, має високий рівень інформаційно-програмного наповнення. Як зауважує представник ZDF Хайко Фон Дебшиц [12]: «суспільні мовники подають інформацію, розваги, спортивні передачі, культурні передачі – це поєднання всього, кількість інформації там значно більша, ніж на приватних каналах. Це не лише новини, але й політичні ток-шоу, документальні програми, це інформація, яка є ключовим контентом суспільного мовника».

Проте, нині суспільні мовники є неодмінною частиною медіа-простору не лише країн Західної Європи, а й країн бувшого «соціалістичного табору». Розпад комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи та їх вступ до Ради Європи, та пізніше – набуття ними асоційованого членства в Європейському Союзі, змусили уряди цих країн зайнятися процесом роздержавлення та лібералізації власних медіа-просторів, у відповідності до наявних стандартів цих організацій.

З огляду на зазначене низка таких країн як Польща, Болгарія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Литва, Латвія та інші після розпаду комуністичних режимів на базі наявних державних теле- та радіомовників утворили суспільні телерадіомовні організації.

Так, у Польщі в 1994 р. на базі державних теле- та радіомовників були утворені суспільні, які на сьогодні представлені групою телеканалів **TVP** (*Telewizja Polska*) – загальнонаціональним телебаченням (TVP 1), мережею з 16 регіональних мовників (TVP Info), телеканалом *Kultura* та іншими, а також суспільним радіо (*Polskie radio*). Основними принципами діяльності TVP постають: урахування інтересів якомога ширшої аудиторії; наголос на інформаційних програмах; створення власних документальних фільмів. Водночас, не зважаючи на те, що суспільне мовлення є доволі популярним серед поляків, воно в останні кілька років зіткнулося з негативними тенденціями: по-перше, лише 7 % населення платили за доступ до нього (в структурі надходжень – це близько 15 %), що призвело до глобальних труднощів з його фінансуванням; по-друге, впродовж останніх кількох років воно потрапило під сильний політичний вплив правлячих партій. Проте, попри всі складнощі польське суспільне мовлення залишається важливим джерелом інформації для третини населення. З огляду на зазначене, польська влада та медіа-спільнота наразі знаходяться в процесі медіа-реформи, яка покликана посилити незалежність редакційної політики суспільних мас-медіа та віднайти нові шляхи їх фінансування [13].

В цілому ж слід визнати, що в Британії, Німеччині, Італії, Польщі, Латвії, Литві суспільні телеканали є цілком конкурентоспроможними найбільшим приватним телерадіокомпаніям – їх аудиторія не менша, а вплив – значно вищий. У Словаччина, Чехія чи Угорщина суспільні мовники не становлять справжньої конкуренції для великих приватних телекомпаній, проте й вони намагаються розвиватися задля того щоб посісти гідне місце в національних медіа-просторах.

При цьому суспільні теле- та радіомовники у вищезазначених державах відрізняються за:

юридично-правовим статусом: в Болгарії суспільне телерадіомовлення є «юридичною особою», як це і має бути в ідеальній ситуації, в Угорщині та Польщі суспільні телерадіомовники є «корпораціями» (хоча в Угорщині єдиним власником акцій цієї корпорації є фонд «Hungari», а у Польщі це держава, в особі міністерством фінансів), в Румунії закон визнає суспільне телерадіомовлення лише «суспільними послугами»;

основними джерелами фінансування: у Чехії – це абонентська плата, яка складає більше 50 % бюджету організації; в Албанії та Сербії – це кошти, що виділяються з державного бюджету; у Литві та Польщі – це комерційна діяльність (розміщення реклами, спонсорство, надходження від продажу прав, реалізація записів програм тощо). Водночас варто зауважити, що у більшості країн фінансування зазвичай здійснюється за гібридною моделлю, у якій комбінуються два або три з вищезазначених джерел [9].

Проте, спільною ознакою для них є те, що вони будучи загальнодоступним джерелом інформації, висвітлюють суспільно значущі теми, забезпечують суспільство інформаційними, культурними, освітніми та розважальними програмами, сприяють росту соціальної, політичної й культурної активності громадян і згуртованості суспільства.

Поруч із зазначеним слід відмітити, що останнім часом держави та міжнародні організації почали розглядати суспільні телерадіомовні організації і у якості одного із засобів протидії ворожій пропаганді та боротьби з деструктивними інформаційно-психологічними впливами. У цьому контексті, Бюро Представника з питань свободи мас-медіа ОБСЄ прийняло на початку 2016 р. Пам'ятку записку «Пропаганда та свобода масової інформації», у відповідності до якої, голов-

ними інструментами в боротьбі з поширенням маніпулятивних та деструктивних інформаційно-психологічних впливів, серед іншого, визначено: «зміцнення плюралізму мас-медіа та засудження пропаганди як мови, невідповідної демократичній державі і професії журналіста; відмову від державних мас-медіа та підтримку громадських мас-медіа, які дотримуються високих професійних стандартів [14, с. 2]; <...> функціонування привабливого для аудиторії суспільного мовлення з особливим завданням висвітлювати різні точки зору; чітке розмежування фактів і думок в журналістиці і прозорість медіа власності [14, с. 8]».

В Естонії незалежна суспільно-правова телерадіомовна корпорація **ERR** задля боротьби з поширенням у власному медіа-просторі російських деструктивних інформаційно-психологічних впливів 28 вересня 2015 р. запустила цілодобову трансляцію російськомовного телеканалу ETV+, цільовою аудиторією якого є чверть населення країни, для якої російська мова рідна. За задумом засновників новостворений телеканал дозволить російськомовну аудиторію в Естонії «відтягнути» від перегляду телеканалів з Москви, які населення дивиться як через супутники, так і в місцевих мережах. Крім цього висловлюється надія, що ETV+ будуть дивитися і глядачі з Росії та інших країн колишнього СРСР. Змістовне наповнення ETV+ включає випуски новин, оригінальні шоу і передачі, а також художні та документальні фільми і телесеріали естонського та зарубіжного виробництва. На реалізацію проекту естонським державою на початковому етапі виділено 2,5 млн. євро. Передачі ETV+ можна також дивитися в Інтернеті, на сайті каналу (etvpluss.ee), записи передач доступні в архіві порталу протягом тривалого часу після ефіру. Також планується й трансляція матеріалів в соціальних мережах – Facebook, Вконтакте, YouTube [15].

А у Латвії керівництво держави ініціювало створення нових каналів, які мовлять у регіонах ближче до східного кордону, на яких запущено російськомовні програми в різних жанрах, які, за словами експертів, цікаві й латвійськомовній аудиторії. Також заплановано запустити мультимедійний проект, що поєднуватиме телевізійний, радіо та інтернет-контент, матеріали в якому виходитимуть латиською, російською та англійською мовами [16].

Щодо України, то донедавна, не зважаючи на тривалі дискусії та чисельні законодавчі ініціативи, наша держава залишалася однією з останніх у Європі, яка не мала суспільного телерадіомовлення. Не покращило ситуацію й прийняття Верховною Радою України 17 квітня 2014 р. Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» № 1227-VII [17]. У відповідності до цього закону в травні 2014 р. мав розпочатися процес реформування НТКУ, НРКУ та близько 30 регіональних ТРК в Національну суспільну телерадіокомпанію (НСТУ). Проте, в практичній площині процес створення суспільного мовлення в Україні було розпочато лише з березня 2015 р., після того, як Міжвідомча робоча група з питань реалізації закону «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» направила зміни до існуючого закону в практичній площині його застосування, а ВР України їх затвердила. Так, згідно Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» (з правками від 19 березня 2015 р.), було започатковано процес створення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» на базі державних мовників – Національної телекомпанії та радіокомпанії, Державної телерадіокомпанії «Культура», обласних державних телерадіокомпаній, Державної телерадіомовної компанії «Крим» та інших. Суспільне мовлення, у відповідності до закону, складатиметься з двох телеканалів і трьох радіоканалів. На його фінансування на початковому етапі законом передбачено виділення 0,2 % від державного бюджету. Також у перші чотири роки передбачено не більше ніж 3 хвилини реклами на годину ефіру. Керівництво каналом здійснюватиметься Наглядовою радою НСТУ, до складу якої входить по одному представнику від депутатських фракцій і груп Верховної Ради України

поточного скликання та дев'ять членів від громадських об'єднань та асоціацій [17]. Відповідно до цього закону 7 квітня 2015 р. на базі УТ-1 (першого державного каналу) в Україні відбувся запуск загальнонаціонального каналу суспільного мовлення «UA: Першого», на який Україна чекала 23 роки. Таким чином з формальної точки зору процес створення системи суспільного телерадіомовлення в Україні вже розпочато.

У цьому контексті слід зауважити, що цей закон без сумніву відповідає суспільним очікуванням, з огляду на те, що він має забезпечити потребу громадян в отриманні повної, достовірної та своєчасної інформації. В цілому підтримуючи прийняття Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», варто звернути увагу й на кілька проблемних питань. По-перше, слід відмітити, що запровадження суспільного мовлення для України не має стати самоціллю – реформа державного сектору телерадіомовлення є необхідною для того, щоб новостворені суспільні радіо й телебачення почали слугувати інтересам громадян, стали мірилом якості журналістики та почали надавати українцям якісний контент, а не використовувалися для пропаганди політичних інтересів тих сил, що на той чи інший проміжок часу перебувають при владі в Україні, чи перетворилися на суто комерційний проект. Отже, утворення суспільного мовника має носити не формальний, а реальний результат, а його головною функцією має бути створення та розповсюдження власного якісного продержавницького інформаційного продукту, якому б глядачі віддавала перевагу перед комерційним чи іноземним. При цьому розбудова український суспільного мовника має здійснюватись на цінностях європейських суспільних медіа: універсальності, незалежності, досконалості, різноманітності, відповідальності, інноваційності. Для цього інформаційне наповнення суспільного мовника має містити найрізноманітнішу тематику та жанрове розмаїття, зокрема й власного виробництва, насамперед щодо новинної складової. У цьому контексті слід відмітити, що на «UA: Першому» (загальнонаціональному суспільному каналі) після зміни влади в державі та керівництва каналу відбулися позитивні зміни – канал став на шлях перетворення на громадське мовлення, а його новини стали принциповішими та сміливішими. Як зазначав Зураб Аласанія, тодішній генеральний директор Національної телекомпанії України, бренд «UA: Першого» станом на квітень 2016 р. мав 47 % пізнаваності та 25 % довіри населення [18]. Слід зауважити, що це не мало як для нового проекту, проте недостатньо, як для каналу суспільного мовлення на який покладалися значні соціальні очікування. Для того щоб зробити канал цікавішими, не вистачає грошей. Поруч із зазначеним на «UA: Першому» не вистачає й проектів скерованих на спростування «фейків» та протидію провокаціям та іншим заходам інформаційно-психологічної війни, що здійснюється проти нашої держави.

Поруч із зазначеним, треба вказати й на іншу потенційну проблему. У відповідності до пп. 2. розд. 1 Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» Національне суспільне телерадіомовлення України утворюється, серед іншого, на базі ще 29 обласних державних телерадіокомпаній (ОДТРК) [17] – філій НТКУ, і змін там майже немає. При цьому зараз існує небезпека перетворення цих ОДТРК, на кореспондентські пункти «UA: Першого» в регіонах. Водночас в умовах гібридної війни, яку здійснює проти нашої держави керівництво РФ, а також низькому рівні довіри до загальнонаціональних українських каналів мешканців Донбасу³ та АР Крим, наразі як ніколи раніше,

³ Так, в Донецькій області на контрольованих українською стороною територіях загальнонаціональним каналам довіряють 36 % глядачів, місцевим – 31 %, а в Луганській області 27 % – загальнонаціональним та 14 % – місцевим. Водночас на неконтрольованих українською владою території Донецької та Луганської областей лише 50 % жителів мають доступ до українських телеканалів – «1+1» або «Інтера», як наслідок там переважають серед уподобань російські та підконтрольні

актуальним постає питання формування та впровадження спеціальної концепції змістовного наповнення телерадіомовлення на ці території.

З огляду на зазначене, більш доцільним вбачається щоб реформовані ОДТРК перетворилися не в містечкові філії розповсюдження контенту «UA: Першого», а насамперед займалися створенням проектів для власних регіонів, з урахуванням національно-історичної та ментальної специфіки своєї аудиторії та мали речників, яким довірятиме місцеве населення. Слід відмітити, що для того щоб регіональні канали сприймали місцевою аудиторію, вони мають враховувати й мовні особливості регіонів. Зокрема це актуально в умовах гібридної війни, що відбувається на Сході України. Для цього на думку медіа-аналітиків можна розробити спеціальну програму, яка на одному пульті дозволяла вмикати і вимикати російські субтитри, а у майбутньому розробити звукові доріжки українською та російською мовами, з тим аби люди могли обирати, якою мовою дивитися ту чи іншу програму [20]. Водночас, дублювання не має обмежуватися лише російською мовою, але й задовольняти потреби інших меншин – кримськотатарської, угорської, румунської та інших. Також регіональні канали суспільного мовлення мають слугувати й каналом комунікативного зв'язку із жителями інших регіонів, зокрема створювати програми для іншої частини української аудиторії, які знайомитимуть з життям власних регіонів, з місцевими «лідерами думки», а також – розвінчувати регіональні міфи (зокрема про «бандерівців» на Заході України та про те, що Донбас годує Україну). Тож на сьогодні варто реформувати наявні державні мас-медіа не лише у спосіб пришвидшення створення якісного загальнонаціонального телеканалу суспільного мовлення, а й у спосіб створення адаптованих каналів на базі ОДТРК, які мають стати дієвим інструментом формування об'єднавчої ідеї для всіх українців.

Таким чином, в Україні, відповідно до взятих зобов'язань в рамках членства в РЄ та наявних демократичних стандартів, зараз триває процес утворення суспільного телерадіомовлення, який, за формальними ознаками, спрямований на формування притаманної європейським демократичним країнам медіа-системи. Водночас, цей процес потребує осмисленого державного регулювання, яке має бути скерованим на створення на базі реформованих – незалежних суспільно орієнтованих мас-медіа, діяльність яких скеровуватиметься на задоволенні прав громадян на отримання своєчасної, повної та достовірної інформації, через створення та розповсюдження якісного, конкурентоспроможного, протидержавницького контенту, в тому числі з урахуванням специфіки окремих українських регіонів.

Висновки. Важливим інструментом боротьби із поширенням як зовнішніх деструктивних впливів, так і внутрішніх маніпулятивних впливів на сучасному етапі постає забезпечення функціонування в державах плюралістичних незалежних мас-медіа, зокрема суспільних мовників, функціонування, яких є одним із ключових атрибутів демократичного розвитку держави. Спільною ознакою для яких є те, що вони будучи загальнодоступним джерелом інформації, висвітлюють суспільно значущі теми, забезпечують суспільство інформаційними, культурними, освітніми та розважальними програмами, сприяють росту соціальної, політичної й культурної активності громадян і згуртованості суспільства.

В Україні триває процес створення суспільного мовлення, проте для того щоб воно слугувало своїм головним завданням, а також стало вагомим інструментом протидії, як внутрішнім маніпулятивним впливам, так і зовнішнім деструктивним впливам суспільне мовлення має відповідати певним критеріям: виробляти якісний та конкурентоспроможний, зокрема новинний інформаційний продукт; забезпечувати широкий зворотний зв'язок із суспільством; спрямовувати свою діяльність на формування загальнонаціональної ідентичності, консолідацію суспільства.

сепаратистам ресурси, а до 10 рейтингових телеканалів потрапляє лише «1+1», який посідає останнє місце [19].

Для цього в свою чергу суспільне мовлення має мати, як загальнонаціональну редакцію, яка поширюватиметься на всій території країни та відповідатиме загальним смакам та інтересам більшості громадян; так і регіональні редакції, які приділятимуть увагу національно-історичним традиціям, особливостям цих регіонів, та мовитимуть мовами меншин, що проживають в цих регіонах, матимуть речників, яким довірятиме місцеве населення. Тож на сьогодні реформування наявних державних телерадіоканалів має відбуватися не лише у спосіб пришвидшення створення якісного загальнонаціонального телеканалу суспільного мовлення, а й за рахунок створення адаптованих регіональних каналів на базі ОДТРК, які мають стати дієвим інструментом формування об'єднавчої ідеї для всіх українців.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення / За ред. Т. С. Шевченка, О. А. Сушко. – К., 2010. – 264 с.
2. Разуваєва О. О. Громадські ЗМІ як спосіб подолання політичної ангажованості медіа // Актуальні питання масової комунікації, 2006, Вип. 7, С. 67–70.
3. Лукас Е., Помаранцев П. “Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies in Russian Propaganda” // Переклад скороченої версії дослідження написаного за підтримки Ініціативи з інформаційних воєн Центру аналізу європейської політики (СЕРА). – URL: http://dniprograd.org/2016/08/20/meta-rosiyskoi-propagandi-posiyati-zneviru-i-paranoyu-yak-protidiyati_4864120 (Дата звернення 20.12.2016)
4. Клаудіо Каппон: «Суспільне мовлення – це спосіб виробництва та взаємозв'язків із потребами суспільства» – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/klaudio_kappon_suspile_movlennya_tse_sposib_virobnitstva_ta_vzaemozvyazkiv_iz_potrebami_suspilstva/ (Дата звернення 20.12.2016)
5. Лексау Н. Борис Бергант: «Суспільне мовлення – це дім креативних людей» – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/boris_bergant_suspile_movlennya_tse_dim_kreativnikh_lyudey/ (Дата звернення 20.12.2016)
6. Суспільне мовлення – це рух один до одного – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/suspile_movlennya_tse_rukh_odin_do_odnogo (Дата звернення 20.12.2016)
7. Поладова Д. Саллі Мікова: Суспільне мусить говорити мовами людей, які його дивляться – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/salli_mikova_suspile_musit_govoriti_movami_lyudey_yaki_yogo_divlyatsya/ (Дата звернення 20.12.2016)
8. Здіарук С. І., Гнатюк С. Л. Суспільне мовлення: український варіант // Стратегічні пріоритети, 2008, №4(9), С. 77–84.
9. Конач В. К. Зарубіжний досвід функціонування друкованих та аудіовізуальних ЗМІ у контексті реформування медійної системи в Україні // Гілея (науковий вісник), 2014, Випуск 82 (№ 3), С. 388–393.
10. Віттл С. «Члени наглядової ради Суспільного мають навчитися не бути продюсерами, а бути «над процесом» – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/stiven_vittl_chleni_naglyadovoi_radi_suspilnogo_mayut_navchitisya_ne_buti_prodyuserami_a_buti_nad_protsekom/_radi_suspilnogo_mayut_navchitisya_ne_buti_prodyuserami_a_buti_nad_protsekom (Дата звернення 20.12.2016)
11. Остапа С. Віце-президент ЕБУ Клаудіо Каппон: «Якщо взяти всі правила BBC і втілити їх в Італії, то канал буде інший, і не факт, що кращий» – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/vitseprezident_ebu_klaudio_kappon_yakscho_vzyati_vsi_pravila_bbc_i_vtiliti_ikh_v_italii_to_kanal_bude_inshiy_i_ne_fakt_scho_kraschiy/ (Дата звернення 20.12.2016)
12. Поладова Д. Німецький експерт Хайко Фон Дебшиц: Інтернет - цілком природна третя нога суспільного мовлення – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/nimetskiy_ekspert_khayko_fon_debshits_internet_tsilkom_prirodna_tretya_noga_tsilkom_prirodna_tretya_noga_suspilnogo_movlennya/ (Дата звернення 20.12.2016)
13. «Ми останні три чи чотири роки говорили, що в Польщі є проблеми зі свободою слова. Але міжнародні організації відреагували тільки зараз» – URL: http://stv.detector.media/dosvid/movnyky_svitu/mi_ostanni_tri_chi_chotiri_roki_govorili_scho_v_polschi_e_problemi_zi_svodoyu_slova_ale_mizhnarodni_organizatsii_vidreaguvali_tilki_zaraz_

agneshka_romashevskaguzhi/ (Дата звернення 20.12.2016)

14. Пропаганда та свобода масової інформації: пам'ятна записка. - Бюро Представителя по вопросам свободы СМИ ОБСЕ. - Вена: 2016. - 82 с.

15. Естонці першими запустили об'єднаний раніше телеканал російською – URL: <http://tv-sat.at.ua/forum/7-5-52№49084> (Дата звернення 20.12.2016)

16. Толокольнікова К. Латвія, Польща та Естонія: декілька порад з інформполітики – URL: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/latviya_polscha_ta_estoniya_dekilka_porad_z_informpolitiki/ (Дата звернення 20.12.2016)

17. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України: закон України від 17.04.2014 № 1227-VII. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1227-18> (Дата звернення 20.12.2016)

18. Зураб Аласанія: Підписання статуту ПАТ НСТУ – перший крок до створення Суспільного мовлення // MediaSapiens. – URL: http://stv.mediasapiens.ua/reformuvannya/movlennya/zurab_alasaniya_pidpisannya_statutu_pat_nstu_pershiiy_krok_do_stvorenniya_suspilnogo_movlennya/ (Дата звернення 20.12.2016)

19. Медіаспоживання та довіра до ЗМІ на Донбасі: дослідження Internews // Детектор медіа. – URL: http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspozhyvannya_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/ (Дата звернення 20.12.2016)

20. Поладова Д. Бйорн Еріксен: Україні потрібен суспільний мовник із часткою 25% аудиторії – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/byorn_eriksen_ukraini_potriben_suspilniy_movnik_iz_chastkoyu_25_auditorii (Дата звернення 20.12.2016)

REFERENCES:

1. Yevropeiskii standarty u haluzi suspilnoho movlennia [European standards of public broadcasting] / Za red. T. S. Shevchenka, O. A. Sushko. – K., 2010. – 264 s.

2. Razuvaieva O. O.Hromadski ZMI yak sposib podolannia politychnoi an hazhovanosti media [Social media as a way to overcome the political bias of the media] // Aktualni pytannia masovoi komunikatsii, 2006, Vyp. 7, S. 67–70.

3. Lukas E., Pomarantsev P. “Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies in Russian Propaganda” // Pereklad skorochenoї versii doslidzhennia napysanoho za pidtrymky Initsiatyvy z informatsiinykh voien Tsentru analizu yevropeiskoi polityky (CEPA). – URL: http://dniprograd.org/2016/08/20/meta-rosiyskoi-propagandi-posiyati-zneviru-i-paranoyu-yak-protidiyati_4864120 (Accessed 20.12.2016)

4. Klaudio Kappon: «Suspilne movlennia – tse sposib vyrobnytstva ta vzaiemozviazkiv iz potrebamy suspilstva» [Public broadcasting is a mode of production and the linkages with the needs of society] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/klaudio_kappon_suspilne_movlennia_tse_sposib_virobnitstva_ta_vzaemozvyazkiv_iz_potrebami_suspilstva/ (Accessed 20.12.2016)

5. Lieksau N. Boris Berhant: «Suspilne movlennia – tse dim kreatyvnykh liudei» [Public broadcasting is a house of creative people] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/boris_bergant_suspilne_movlennia_tse_dim_kreativnykh_lyudey/ (Accessed 20.12.2016)

6. Suspilne movlennia – tse rukh odyu do odnogo [Public broadcasting is a movement to each other] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/suspilne_movlennia_tse_rukh_odin_do_odnogo (Accessed 20.12.2016)

7. Poladova D. Salli Mikova: Suspilne musyt hovoryty movamy liudei, yaki yoho dyvliatsia [Sally Mikova: Public needs to speak the languages of the people who are watching it] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/salli_mikova_suspilne_musyt_govoriti_movamy_lyudey_yaki_yogo_divlyatsya/ (Accessed 20.12.2016)

8. Zdiaruk S. I., Hnatiuk S. L. Suspilne movlennia: ukrainskyi variant [Public broadcasting: the Ukrainian version] // Stratehichni priorityty, 2008, №4(9), S. 77–84.

9. Konakh V. K. Zarubizhnyi dosvid funktsionuvannia drukovanykh ta audiovizualnykh ZMI u konteksti reformuvannia mediinoi systemy v Ukraini [Foreign experience of functioning of the print and audiovisual media in the context of reforming the media system in Ukraine] // Hileia (naukovyi visnyk), 2014, Vypusk 82 (№ 3), S. 388–393.

10. Vittl S. «Chleny nahliadovoi rady Suspilnoho maiut navchytysia ne buty prodiuseramy, a buty «nad protsesom» [The members of the Supervisory Council of the Public needs to learn not to be a producer and be «above the process»] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/stiven_vittl_chleni_naglyadovoi_radi_suspilnogo_mayut_navchitisya_ne_

buti_prodyuserami_a_buti_nad_protseom/radi_suspilnogo_mayut_navchitisya_ne_buti_prodyuserami_a_buti_nad_protseom (Accessed 20.12.2016)

11. Ostapa S. Vitse-prezydent EBU Klaudio Kappon: «Yakshcho vziaty vsi pravyla BBC i vtility yikh v Itali, to kanal bude inshyi, i ne fakt, shcho krashchyi» [Vice-President EBU Claudio Cappon: «If you take all the rules of the BBC and bring them to Italy, the channel will be different, and not the fact that the best»] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/vitseprezident_ebu_klaudio_kappon_yakscho_vzyati_vsi_pravila_bbc_i_vtility_ikh_v_italii_to_kanal_bude_inshiy_i_ne_fakt_scho_krashchiy/ (Accessed 20.12.2016)

12. Poladova D. Nimetskyi ekspert Khaiko Fon Debshyts: Internet - tsilkom pryrodna tretia noha suspilnoho movlennia [German expert Heiko Von Debts: the Internet is a natural third leg of public broadcasting] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/nimetskyi_ekspert_khayko_fon_debshits_internet_tsilkom_prirodna_tretya_noga_tsilkom_prirodna_tretya_noga_suspilnogo_movlennia/ (Accessed 20.12.2016)

13. «My ostanni try chy chotyry roky hovoryly, shcho v Polshchi ye problemy zi svobodoiu slova. Ale mizhnarodni orhanizatsii vidreahuvaly tilky zaraz» [«We are the last three or four years said that in Poland there are problems with freedom of speech. But international organizations have reacted just now»] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/movnyky_svitu/mi_ostanni_tri_chi_chotiri_roki_govorili_scho_v_polschi_e_problemi_zi_svobodoyu_slova_ale_mizhnarodni_organizatsii_vidreaguvali_tilki_zaraz_agneshka_romashevskaguzhi/ (Accessed 20.12.2016)

14. Propahanda ta svoboda massovoi ynformatsy: pamiatnaia zapyska [Propaganda and freedom of information: a note]. – Biuro Predstavytelia po voprosam sobody SMY OBSE. – Vena: 2016. – 82 s.

15. Estontsi pershymy zapustyly obitsiany ranishe telekanal rosiiskoiu [Estonians were the first to launch promised earlier, the Russian TV channel] – URL: <http://tv-sat.at.ua/forum/7-5-52№49084> (Accessed 20.12.2016)

16. Tolokolnikova K. Latviia, Polshcha ta Estoniia: dekilka porad z informpolityky [Latvia, Poland and Estonia: a few tips on Informatica] – URL: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/latviya_polscha_ta_estoniya_dekilka_porad_z_informpolitiki/ (Accessed 20.12.2016)

17. Pro Suspilne telebachennia i radiomovlennia Ukrainy: zakon Ukrainy vid 17.04.2014 № 1227-VII. [On Public television and radio broadcasting of Ukraine: law of Ukraine dated 17.04.2014 No. 1227-VII.] – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1227-18> (Accessed 20.12.2016)

18. Zurab Alasaniia: Pidpysannia statutu PAT NSTU – pershyi krok do stvorennia Suspilnoho movlennia [Zurab Alasania: the signing of the Charter of PJSC NSTU the first step towards the creation of Public broadcasting] // MediaSapiens. – URL: http://stv.mediasapiens.ua/reformuvannya/movlennia/zurab_alasaniya_pidpisannya_statutu_pat_nstu_pershiy_krok_do_stvorennia_suspilnogo_movlennia/ (Accessed 20.12.2016)

19. Mediaspozhyvannia ta dovira do ZMI na Donbasi: doslidzhennia Internews [Media consumption and trust in the media in the Donbas: research Internews] // Detektor media. – URL: http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspozhyvannia_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/ (Accessed 20.12.2016)

20. Poladova D. Biorn Eriksen: Ukraini potriben suspilnyi movnyk iz chastkoiu 25% audytorii [Björn Eriksen: Ukraine needs a public broadcaster with a share of 25% of the audience] – URL: http://stv.detector.media/dosvid/ekspertna_dumka/byorn_eriksen_ukraini_potriben_suspilnyi_movnyk_iz_chastkoyu_25_auditorii (Accessed 20.12.2016)

Конах В. К., кандидат политических наук, докторантка Национального института стратегических исследований

Общественное телерадиовещание как инструмент борьбы с манипулятивными и деструктивным информационно-психологическими воздействиями в Украине.

Аннотация. Проанализирован опыт функционирования общественных вещателей в странах Западной и Центрально-Восточной Европы. Определено, что в современном медиaprостранстве Украины независимый общественный телерадиовещатель может стать самым достойным доверия масс медиа. Учитывая имеющиеся вызовы и угрозы в национальном медиaprостранстве Украины, предложено реформировать существующие государственные телерадиоканалы не только через ускоренное создание качественного

общенационального телеканала общественного вещания, а и за счет создания адаптированных региональных каналов на базе областных государственных телерадиокомпаний.

Ключевые слова: общественное телерадиовещание, медиaprостранство, манипулятивные информационно-психологические воздействия, деструктивные информационно-психологические воздействия.

Konakh V., PhD in Political Science, Doctoral candidate, The National Institute for Strategic Studies

Public broadcasting as a tool to fight with manipulative and destructive information-psychological influence in Ukraine.

Abstract. The study tested the experience of the functioning of public broadcasters in Western and Central-Eastern Europe. In the article determined that in the above-mentioned states the public broadcasters differ in the legal status and the main sources of financing, however their common characteristics is that they are the most common source of information covering social issues, provide informational, cultural, educational and entertainment programs that contribute to the growth of social, political and cultural activity of citizens and the cohesion of society. The study founded that in recent times states and international organizations consider public TV and radio broadcasting organizations as one of means of countering enemy propaganda and fight against of destructive information and psychological influences.

Keywords: mass media, public broadcasting, media space, manipulative information-psychological influence, destructive information-psychological influence.

УДК 321

Кравець А. Ю.,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології

Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

(Дніпро, Україна), E-mail: kravets.anastasiya@gmail.com

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ БІОПІЛІТИКИ ЯК НОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Анотація. З середини ХХ століття поняття «біополітика» знаходиться у центрі міжнародних наукових дебатів. Цей термін відкрив абсолютно нову фазу сучасної наукової думки. Біополітика сьогодні пропонує нові напрями досліджень і специфічний категоріальний апарат, що потребує систематизації та подальшої наукової концептуалізації.

Ключові слова: «біополітика», «людина політична», політична поведінка, політогенез, біоцентризм.

З другої половини ХХ століття у західній політичній науці сформувалось тенденція до переорієнтації наукових досліджень з вивчення політичних систем, інститутів і процесів до аналізу поведінки політичних акторів. Зокрема, Ч. Еван зазначає: «політологам час звернути увагу на генетичні особливості людської поведінки з врахуванням останніх досліджень в цій сфері, для того, щоб вони припинили пояснювати політичну поведінку згідно з принципами ХІХ ст.» [1, с. 550–567]. Я. Потапенко стверджує, що «витоки політичних проблем людства біополітики шукають, зокрема, не в соціокультурних чинниках, а у первісних, досвідомих поведінкових тенденціях, успадкованих від тваринного світу [2, с. 397–399]. Р. Бланк вважає, що для розуміння політики необхідно застосовувати знання, отримані на основі вивчення природного світу, адже «людина є частиною світу природи». Та виступає за необхідність переорієнтації теоретичної «парадигми» в політології з традиційних поведінкових підходів до еволюційної структури [3, р. 15].

Ця «переорієнтація» втілена у біополітичній парадигмі. Власне, з середини